

Šikanovanie a kyberšikanovanie.

Internet ako nové médium pre staré negatívne javy v spoločnosti.

Deti a dospelí považujú virtuálny priestor za úplne prirodzené prostredie pre vzdelávanie, zábavu, socializáciu, prejavenie svojej osobnosti. Nemá teda veľký význam vymedzovanie prostredia tvárou v tvár oproti internetovému prostrediu v antagonistickom zmysle „reálny“ verus „virtuálny“, „ľudský“ verus „chladný, technický“. Internet je len ďalším médiom, kde sa prejavujú vlastnosti a správanie ľudí a pozitívne i negatívne javy, ktoré sa aj inak vyskytujú medzi ľuďmi. Tak ako bola odjakživa medzi ľuďmi komunikácia zdravá ale aj nekorektná, pomáhajúce aj ubližujúce, na školách šikanovanie, tak sa toto všetko prenáša aj do prostredia internetu.

Predsa je tu ale niečo nové- vzhľadom na to, že je to relatívne nové médium, prejavenie týchto známych fenoménov má rôznorodejšiu podobu a širšie pole, ktoré môže zahltiť a tým žiaľ aj zhubnejší potenciál. Špecifiká komunikácie cez internet (napr. disinhibičný efekt, zažívaná miera anonymity, veľké publikum, ľahká dostupnosť, prepojenosť sietí) totiž poskytujú mnohé ďalšie spôsoby, ako negatívne správanie šíriť.

Spomedzi šírenia negatívnych spoločenských javov prostredníctvom IKT (internet, mobily), stojí za zmienku šírenie netolerance, extrémizmu, manipulovanie, navádzanie, prenasledovanie, lákanie na schôdzky s neznámymi, zneužitie osobných údajov či šikanovanie.

Čo je to kyberšikanovanie?

Kyberšikanovanie možno definovať ako „**zámerné a opakované, poškodzujúce správanie spôsobované cez elektronické médiá (internet, mobil a iné).**“ (Hinduja, Patchin, 2008).

Aké negatívne činy v správaní detí možno považovať za kyberšikanovanie:

- Urážanie, posmievanie, nadávanie *adresované obeti*- pomocou SMS, e-mailov, v čete, telefonáty
- Urážanie, posmievanie, nadávanie obeti *viditeľné publiku*- pomocou komentárov na profile sociálnych sietí (Facebook...), na webstránke, na blogu
- Zosmiešnenie, poníženie *viditeľné publiku* - zverejnením fotky, fotomontáže, zosmiešňujúceho videa a pod.
- *Šírenie* zosmiešňujúcich obsahov- rozposielanie pomocou SMS, MMS, emailov, zdieľania na sociálnych sieťach
- Kradnutie identity alebo vytvorenie falošnej virtuálnej identity obete, ich zneužitie- napr. vystupovanie a komunikovanie v niekoho mene
- Posielanie obeti fotografií alebo videí s nevhodným či nepríjemným obsahom (niečo hnusné, desivé, znázorňujúce ubližovanie, sexuálne obsahy, násilie, brutalitu a pod.) alebo odkazy na ne
- Vyhrážanie, zastrašovanie, vydieranie
- Zverejňovanie či zneužitie osobných informácií
- Sexuálne narážky a komentáre či návrhy na sex, ktoré sú veku neprimerané, nevhodné
- Zámerné, systematické vylučovanie z komunikácie a interakcií

Čo treba vedieť o kyberšikanovaní

- Nie je to nový jav, ide o šikanovanie, ktorému internet len poskytuje nové prostriedky.
- Útočníkmi nebývajú anonymní, cudzí páchatelia, naopak, väčšina obetí vie, kto je autorom nepríjemných činov. Často je to niekto pre obeť známy aj z prostredia tvárou v tvár (spolužiak, niekto z iných ročníkov školy, zo susedstva...), alebo niekto, koho poznajú z internetu.
- Prostredia on-line a off-line sú prepojené a kyberšikanované sú často deti, ktoré zažívajú šikanovanie aj tvárou v tvár. Dokonca aj páchatelia môžu byť tí istí- ubližujú obeť naživo a aj prostredníctvom technológií. Deti zažívajúce takéto kombinované ubližovanie, ktoré pokrýva toľké prostredia, trpia najviac.
- Väčšina mladých nepovie nikomu dospelému o tom, že na internete sa rozšírilo šikanovanie na ich adresu, že sa deje niečo, čo im je nepríjemné. Viac ako tretina tínedžerov o tom nepovie vôbec nikomu. Keď sa na niekoho obrátia o radu, sú to väčšinou rovesníci.
- Z negatívnych činov v interakciách detí na internete (zistené u 14, 15-ročných na Slovensku) sa najčastejšie vyskytuje nepríjemná komunikácia- **nadávanie a vysmievanie**, ktoré zažíva približne každý druhý tínedžer. Takmer každé druhé dieťa sa stretne aj so **šírením nepravdivých informácií o ňom**. A každý tretí tínedžer je obťažovaný sexuálnymi narážkami, nevhodnými sexuálnymi komentármi. Sú to prevažne dievčatá, ktoré zažívajú „**sexting**“ (obťažovanie sexuálnymi obsahmi a sexuálne ladenou komunikáciou).
- Pre páchatelov je to často „len zábava“. Niekedy ide o cielené ubližovanie, ale často sa to začína len robením žartov na niekoho adresu. Na internete to ale ľahko nabere na vážnosti, lebo spolupáchateľmi sa stáva množstvo detí, ku ktorým sa ubližujúce obsahy dostanú a zareagujú na ne inak ako zastaním sa obeť.
- Znemožnenie, strápnenie v zdieľanom priestore je pre obeť závažné tým, že nevie ku komu všetkému sa znemožňujúce obsahy dostali, kto všetko to videl a ešte bude vidieť. Takto sa dieťa cíti zneistené, nevie komu môže dôverovať.

Je všetko negatívne správanie na internete kyberšikanovaním?

Napriek negatívnym činom, ktoré tínedžeri často v prostredí internetu zažívajú a aj sami robia, nedá sa zovšeobecňovať a hovoriť, že každý negatívny čin je šikanovaním. Možno skôr hovoriť o negatívnom trende v on-line komunikácii, ktorý vyplýva z jeho charakteristík (ľudia strácajú zábrany, prežívaná anonymita a dočasnosť virtuálnej komunikácie...). Možno hovoriť aj o nezvládnutej „netikete“- o neetickom či nekorektnom on-line správaní sa. Spomedzi opýtaných tínedžerov 5,9% hovorí o zažívanom kyberšikanovaní a podobný je aj stav v iných krajinách. Kedy teda možno hovoriť, že už končia „zlé žarty“ a začína kyberšikanovanie?

Podstatné pre odlišenie je všímať si nasledujúce znaky:

- **Obeť vníma správanie ako nepríjemné, obťažujúce, cíti sa bezradne, bezmocne voči takému správaniu a nevie ho zastaviť.** Keď si rovesníci pri on-line hrách nadávajú, alebo sa dievča stretne s jednou nepríjemnou narážkou, často sa nad to povznesie s pomyslením, že „je to hlupák“. Keď sa to ale opakuje, začne to byť obeť nepríjemné a vidí, že sa deje niečo viac ako len žartík, začína sa tým trápiť.
- **Systematickosť, opakovanie** negatívnych činov- nekorektné správanie sa opakuje, môže sa rozširovať publikum, pripája sa viac ľudí, je častejšie alebo závažnejšie.
- Prechádza od žartov k **cielenému ubližovaniu**.

Prečo sa kyberšikanovanie týka aj školy?

Keďže „klasické šikanovanie“ sa často dialo v školských kolektívoch, bolo aj jej riešenie a predchádzanie adresované do prostredia školy. V prípade kyberšikanovania sa dejisko ubližovania presúva, prepája, rozširuje. Napriek tomu by sa mu stále na školách mala venovať pozornosť, lebo páchatelmi sú často tí, ktorí ubližujú aj tvárou v tvár. Často sú to spolužiaci alebo žiaci iných ročníkov. Školské prostredie je priestor, ktorý na podstatnú časť života detí tvorí ich sociálne skupiny- tam sa učia rovesníckym vzťahom. Zažívajú viac či menej kvalitné sociálne interakcie, tvorí sa ich sebaobraz- predstava o tom, ako sa im darí vychádzať s rovesníkmi, nadväzovať a udržiavať priateľstvá, zažívať ocenenie, uznanie, prijatie, či poníženie. V období puberty a dospievania je to pre nich jedna z najpodstatnejších vecí. Preto sa učitelia, výchovní poradcovia, školský psychológovia majú snažiť, aby rovesnícke vzťahy zažívané v škole boli zdrojom učenia sa sociálnych kompetencií a neboli nakažené patologickými javmi, šikanovaním.

Čo môžu urobiť učitelia v prevencii kyberšikanovania?

Do osnov vyučovacieho procesu zapracujte program prevencie voči e-ohrozeniam, učte ich „netiketu“. Cieľom by malo byť **naučiť deti kriticky myslieť a zodpovedne sa správať**, keď ide o médiá (aj internet). Konceptia mediálnej výchovy bola uznaná ako opodstatnená, predmet však nepatrí medzi povinné predmety v školských osnovách. Je nepovinný, alebo by mal byť zapracovaný do iných súvisiacich predmetov- etická výchova, informatika. Deťom treba sprostredkovať najmä:

- **Aké sú ohrozenia internetu** (násilie, kyberšikanovanie, zneužitie osobných údajov, netolerancia a extrémizmus, stretnutia s neznámou osobou, zverejňovanie citlivých obsahov na internete a pod.), ako a prečo im predchádzať;
- **Ako sa zachovať, keď sa s negatívnymi činmi či kyberšikanovaním stretnú**, kde nájdú pomoc. Učte ich ako byť pripravený: na šikanovanie nereagovať interakciou s agresorom, dôkazy o incidentoch si archívovať od okamihu, keď si všimnú, že to prekračuje zdravé hranice. Nech si ukladajú správy, maily, čít, vzhľad profilu či stránky, kde sa negatívne správanie prejavilo. Všetko môže byť použité na ich ochranu. Je dobré vedieť, že také správanie je stíhateľné a uložené materiály môžu poslúžiť ako dôkaz nielen pre rodičov a školu, ale aj pre orgány činné v trestnom konaní.
- **Kde nájdú pomoc**. Treba deti podporovať v tom, aby s problémom neostávajú sami, ale obrátili sa na osobu, ktorej dôverujú. Môžu využiť bezplatnú telefonickú linku pomoci 116111, alebo napísať email na potrebujem@pomoc.sk, či využiť live chat zameraný na psychologickú pomoc pri on-line ohrozeniach www.pomoc.sk;
- **Vzdelávajte sa, informujte sa, buďte v obraze**. Aby ste deťom mohli byť oporou a pozitívnym vzorom, snažte sa s nimi držať krok v technológiách alebo ho aspoň doháňať. Veľa informácií o internete nájdete práve na internete. Napríklad stránka www.zodpovedne.sk obsahuje zrozumiteľné informácie aj pre učiteľov, inšpirácie na diskusie, vzdelávacie animované seriály pre menšie deti a interaktívne príbehy pre deti aj tínedžerov, ktoré im veku primeraným spôsobom sprostredkujú, na čo si dávať pozor.
- **Rozvíjať kritické myslenie** ohľadom on-line situácií. Na to poslúžia ilustračné videá a diskusie o modelových situáciách. Ako zahájenie hodiny využite napr. diskusie ohľadom mediálne známych extrémnych foriem kyberšikanovania, ktoré mali zlý (alebo až tragický) koniec. Alebo začnite on-line žartíkmi a hľadajte spoločné znaky a rozdiely medzi žartmi a šikanovaním.

- **Negatívne správanie v triede neprehliadajte**, snažte sa byť vnímaví na to, čo sa medzi deťmi deje a vyvodzujte dôsledky negatívneho správania. Na dôsledné riešenie problémov s kyberšikanovaním je nevyhnutné zainteresovať rodičov. Nebojte sa toho, že idete do nepríjemných vecí. Neprehliadanie negatívnych činov slúži ako prevencia do budúcnosti. Deti sa naučia, že si také správanie nemôžu dovoliť, že je to prekročenie hraníc, ktoré bude mať negatívnu odozvu. Dáva to nepísané posolstvo do atmosféry školy aj širšej spoločnosti o tom, čo je tolerované a čo nie.

Hinduja, S., Patchin, J. W. (2009). *Bullying beyond the Schoolyard: Preventing and Responding to Cyberbullying*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications